



เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักประชาธิปไตยกับแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

จัดทำโดย พันตำรวจเอก จรุงวิทย์ ภุมมา
รหัส ๖๒๐๘๐๕

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๘
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักประชาธิปไตยกับแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

พ.ต.อ.จรุงวิทย์ ภูมมา^๑

บทนำ

หลักประชาธิปไตยกับแนวทางการดำเนินการแบบยั่งยืนในอุดมคติ เป็นหลักการที่มีความเสมอภาคของบุคคลทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน ตลอดจนงานที่มีเสรีภาพในการกระทำต่าง ๆ ได้ตามความสมัครใจ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น คำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ เน้นหลักการประนีประนอม และเคารพการตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก ซึ่งหลักประชาธิปไตยเป็นคำที่คนทุกหมู่เหล่ามีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยมีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามยังมีผู้คนอีกมากที่ยังไม่ทราบถึงแก่นแท้ของหลักประชาธิปไตยว่า แท้จริงแล้วหลักประชาธิปไตยมีที่มาจากอะไร หัวใจสำคัญของหลักประชาธิปไตยมีอะไรบ้าง วัตถุประสงค์หลักของหลักดังกล่าวเป็นเช่นไร รวมทั้งหากจะนำหลักดังกล่าวไปปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุดควรจะต้องดำเนินการเช่นไร ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมานานหลายสิบปีก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าสถานการณ์การปกครองบ้านเมือง ตั้งแต่เริ่มใช้ระบอบดังกล่าวจนถึงปัจจุบันยังไม่มี ความมั่นคงเท่าใดนัก ทั้งนี้ก็ด้วยสาเหตุมาจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่เข้าใจถึงแก่นแท้ของหลักประชาธิปไตย แต่กลับไปยึดติดที่ตัวบุคคลที่บุคคลดังกล่าวเป็นเพียงแค่ผู้นำหลักประชาธิปไตยมาปรับใช้เท่านั้น รวมทั้งผู้นำผู้ปกครองประเทศต่างกล่าวอ้าง หลักดังกล่าวโดยที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักดังกล่าวอย่างแท้จริง ปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามหลักประชาธิปไตย เป็นผลให้การบริหารปกครองบ้านเมืองเดินไปในทิศทางที่ไม่ถูกไม่ควรตลอดมา อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหารุนวายนานปลายจนถึงปัจจุบัน เป็นเหมือนวงจรที่ไม่จบสิ้น ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจในเรื่องหลักประชาธิปไตย โดยการดำเนินการจัดทำบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่า หลักประชาธิปไตยมีที่มาจากไหน มีเนื้อหาสำคัญไปในแนวทางเช่นไร รวมทั้งการนำหลักดังกล่าวมาปรับใช้กับสถานการณ์ต่างๆ อย่างถูกต้องนั้นจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ปวงชนชาวไทยซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงอย่างไร และเสนอแนวทางในการป้องกันปัญหา

^๑ เลขานุการคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ทางการบริหารบ้านเมืองที่มีความเรื้อรังมาตั้งแต่อดีต ไม่ให้ลูกหลานบานปลาย รวมทั้งการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาที่มีอยู่ให้บรรเทาเบาบางลงไป แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมประชาธิปไตยของไทย จึงควรที่จะต้องเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางความคิดแนวทางการปฏิรูปเพื่อขับเคลื่อนให้การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda) และเป็นเจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ร่วมกันของทุกคน

ความหมายและแนวคิดของหลักประชาธิปไตย

ความหมายของหลักประชาธิปไตย

คำว่า "ประชาธิปไตย" ปรากฏขึ้นครั้งแรกในแนวคิดทางการเมืองและทางปรัชญาในกรีกโบราณ ตรงกับในภาษาอังกฤษว่า "Democracy" มีรากศัพท์มาจากคำในภาษากรีก ๒ คำที่มาประสม "Demos" หมายถึง ประชาชน และคำว่า "Kratos" หมายถึง อำนาจ หรือการปกครอง หรือผลกำลัง เมื่อรวมกันเข้าแล้วจึงมีความหมายว่า "ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรือการปกครอง" ในภาษาไทย คำว่า "ประชาธิปไตย" ประกอบด้วยคำ ๒ คำที่มาสนธิกัน คือคำว่า "ประชา" หมายถึง หมู่คน หรือปวงชน และคำว่า "อธิปไตย" หมายถึง ความเป็นใหญ่ เมื่อรวมกันเข้าแล้วจึงมีความหมายว่า "ความเป็นใหญ่ของปวงชน"

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า "ประชาธิปไตย" ไว้ในหนังสือพจนานุกรมของทางราชการว่า "แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่"

อดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา อับราฮัม ลินคอล์น ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับประชาธิปไตยในการกล่าวสุนทรพจน์ครั้งสำคัญว่า "ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน" นักรัฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงระดับโลกหลายคนได้ให้ความหมายหรือคำจำกัดความเกี่ยวกับระบอบการปกครองประชาธิปไตยไว้ เช่น ฮาโรลด์ ลาสกี กล่าวว่า "เนื้อแท้ของประชาธิปไตยก็คือ ความปรารถนาของมนุษย์ที่จะยอมรับนับถือและรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง รวมถึงถึงความเสมอภาคระหว่างบุคคลในทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง"

ชาลส์ อีเมอเรียม กล่าวว่า "ประชาธิปไตยเป็นแนวความคิด และเป็นการปฏิบัติที่มุ่งไปสู่ความผาสุกร่วมกันของประชาชน โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนนั่นเองเป็นเครื่องนำทาง"

ลอร์ด ไบรซ์ กล่าวว่า "ประชาธิปไตยหมายถึง รัฐบาลที่ถือเอาเจตนารมณ์ของประชาชนฝ่ายข้างมากเป็นหลัก"

แม็ก ไอเวอร์ กล่าวว่า "ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปการปกครองและวิถีชีวิตประชาธิปไตย ทั้งสองด้านนี้จะต้องดำเนินไปด้วยกัน "

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่มีตัวแทนของประชาชนไปทำหน้าที่บริหารประเทศเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ โดยพลเมืองผู้มีสิทธิจะเลือกผู้แทนไปบริหารประเทศแทนตนเอง โดยการเลือกตั้งที่เน้นการถือมติเสียงข้างมาก และประชาชนมีสิทธิตรวจสอบการทำงานของผู้แทนเหล่านั้นด้วย การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการนับถือศาสนา การพูด และการแสดงความคิดเห็น ในกรอบที่ไม่ละเมิดต่อกฎหมายและสิทธิของผู้อื่น เพราะฉะนั้นหลักการของระบอบประชาธิปไตยก็คือ การยอมรับนับถือ ความสำคัญและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาค และเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ปวงชนทุกคนนั้นมีสิทธิและหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์ชนคือ มีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ซึ่งมนุษย์จะต้องใช้พร้อมกับหน้าที่ โดยไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม ประชาธิปไตยนั้นจึงอาจมีความหมายได้ทั้งประชาธิปไตยในการที่จะดำรงชีวิตร่วมกันของประชาชน หมายถึงรูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์ที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และความหมายโดยนัยทางการเมือง หมายถึง การปกครองที่ประชาชนมีอำนาจและมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ในการกำหนดนโยบายในการปกครองประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นหลัก แม้ในปัจจุบันคำว่า "ประชาธิปไตย" จะยังไม่มีคำนิยามที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน แต่ก็มีหลักการแห่งความเสมอภาคและอิสรภาพเป็นคุณลักษณะสำคัญ

ของประชาธิปไตยนับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ทั้งความเสมอภาคทางกฎหมาย สิทธิเข้าถึงกระบวนการทางกฎหมายที่เท่าเทียมกันโดยไม่มี การจำกัดอย่างไรเหตุผล และมีสภาพที่เกิดจากสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ การยึดหลักว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน^๒ ซึ่งการปกครองในระบบประชาธิปไตยเริ่มมีขึ้นครั้งแรกที่นครรัฐกรีกโบราณ เมื่อประมาณ ๕๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล ซึ่งเป็นประชาธิปไตยแบบโดยตรง การที่นครรัฐกรีกสามารถปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตยโดยตรงได้ ก็เป็นเพราะพระนครมีอาณาเขตไม่กว้างขวางและมีจำนวนประชากรไม่มากนัก แต่ในปัจจุบันนี้ไม่สามารถนำระบอบประชาธิปไตยโดยตรงมาใช้ได้ เพราะจำนวนประชากรมีมากเกินไปที่จะให้โอกาสประชาชนผู้เป็นพลเมืองทุกคนเข้ามาใช้สิทธิในการปกครองประเทศได้โดยตรง ดังนั้นระบอบประชาธิปไตยที่ใช้นักอยู่ในทุกวันนี้จึงเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยผู้แทนหรือประชาธิปไตยโดยอ้อม

ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) หมายถึง การให้ประชาชนผู้เป็นพลเมืองมีสิทธิโดยตรงในการปกครองหรือการวินิจฉัยตัดสินปัญหาของประเทศ กล่าวคือ พลเมืองมีสิทธิเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาประชาชนซึ่งทำหน้าที่เป็นสถาบันสูงสุดในการแสดงเจตจำนงของรัฐ จึงสรุปได้ว่าประชาธิปไตยโดยตรง เป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นผู้ใช้อำนาจโดยตรงด้วยตัวเอง โดยการลงประชามติหรือ Referendum ซึ่งเป็นการปกครองอยู่ในอำนาจของพลเมืองส่วนใหญ่โดยแท้จริง หลักการบริหารและสถาบันการเมืองขึ้นอยู่กับ การแสดงออกของพลเมืองเกี่ยวกับความรู้สึกและความต้องการของตนเอง พลเมืองทุกคนมีความเสมอภาคมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสภาประชาชน รวมทั้งมีอำนาจในการควบคุมสภาบริหารผ่านสภาประชาชน

ประชาธิปไตยโดยอ้อม (Indirect Democracy) หรือประชาธิปไตยโดยผู้แทนหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) หมายถึง การให้ประชาชนผู้เป็นพลเมืองมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่แทนตัวเองในรัฐสภา และเจตจำนงของรัฐสภาถือเป็นความต้องการของประชาชน เช่น ประชาธิปไตยแบบรัฐสภาของไทย อังกฤษ หรือประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ฯลฯ ซึ่งประชาธิปไตยแบบนี้เป็นการมอบอำนาจของประชาชนให้กับตัวแทนด้วยการเลือกตัวแทน ซึ่งเป็นการมอบอำนาจล่วงหน้าแก่ผู้แทนให้ไปปฏิบัติหน้าที่แทนในนามของประชาชน ระบอบประชาธิปไตยโดยตัวแทน ซึ่งเป็นระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน หมายถึงระบอบการปกครองที่ประชาชนมิได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครองด้วยตัวเองโดยตรง แต่ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งตัวแทนให้ทำหน้าที่ตัดสินใจการปกครองแทนตน ซึ่งอริสโตเติลกล่าวว่า เป็นระบอบการปกครองโดยคนส่วนน้อยภายใต้การควบคุมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งสาระสำคัญของกรณีนี้มิใช่การปกครองส่วนน้อย แต่อยู่ที่การควบคุมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งคนส่วนใหญ่จะต้องสามารถผลักดันความต้องการของตนผ่านกระบวนการทางการเมือง ประชาชนจะมีอำนาจในการควบคุมผู้นำของตนโดยผ่านการเลือกตั้ง (elections) และหากผู้ปกครองไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนประชาชนก็มีสิทธิที่จะถอดถอนผู้ปกครองได้

ประชาธิปไตยแบบกึ่งตรง เป็นการผสมผสานแนวคิดของทั้ง ๒ แบบข้างต้น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทำการเลือกตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่แทนประชาชน แต่ในขณะเดียวกันก็ให้สิทธิประชาชน

^๒ เวทพล อ่อนละมัย, ๒๕๕๘, หลักประชาธิปไตย, เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตรหลักกนิศึกษาระดับปริญญาตรีเพื่อประชาธิปไตย, หน้า ๑

แทรกแซงในขบวนการทางการเมืองได้ เช่น การปลดผู้แทนก่อนหมดวาระ (recall) ให้ประชาชนร่วมกันเสนอร่างกฎหมายเองได้ (initiative) ให้ประชาชนยับยั้งร่างกฎหมายได้ (veto) ให้ประชาชนร่วมกันลงประชามติในเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญได้ (referendum)

หลักประชาธิปไตยมีประเด็นที่ต้องพิจารณา ๓ ประการ คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย การปกครองแบบประชาธิปไตย และวิถีชีวิตประชาธิปไตย

อุดมการณ์ประชาธิปไตย จะเน้นในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคส่วนบุคคลควบคู่กันไป

สิทธิเสรีภาพ

สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมหรือความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ได้โดยชอบธรรม โดยอำนาจอื่นแม้กระทั่งอำนาจของรัฐจะก้าวล่วงในสิทธิของบุคคลไม่ได้

เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระในการกระทำการใด ๆ ได้ตามความปรารถนา แต่มีขอบเขตจำกัดว่า การกระทำนั้น ๆ จะต้องไม่ละเมิดกฎหมายหรือไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นสิทธิและเสรีภาพในระบบประชาธิปไตยจำแนกได้ดังนี้

๑. เสรีภาพในการพูด การพิมพ์ และการโฆษณา โดยรัฐประชาธิปไตยจะอนุญาตให้มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่ต้องไม่หยาบคาย ลามก หมิ่นประมาท หรือละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนี้มีค่าสูงมาก เพราะเชื่อว่า หากยอมให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีแล้ว การขัดแย้งกันอย่างรุนแรงจะไม่เกิดขึ้น

๒. เสรีภาพในการนับถือศาสนา คนทุกคนย่อมมีสิทธิโดยสมบูรณ์ที่จะเลือกนับถือหรือศรัทธาในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เพราะศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อถือ แต่บุคคลก็ไม่สามารถที่จะปฏิเสธกฎหมายของรัฐซึ่งขัดแย้งกับหลักการทางศาสนาของเขา แต่ในบางประเทศที่เคารพเสรีภาพสูงมาก เช่น สหรัฐอเมริกา การเลียงกฎหมายของประเทศเพราะขัดกับหลักการทางศาสนา ได้รับการยอมรับว่าเป็นการกระทำที่ไม่ผิดกฎหมาย จึงไม่ต้องรับโทษ

๓. เสรีภาพในการสมาคมหรือรวมกลุ่ม โดยต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์แห่งกฎหมาย และไม่เป็นอันตรายหรือไม่เป็นอุปสรรคต่อผลประโยชน์ของสังคมโดยรวมตราบเท่าที่การกระทำนั้นเป็นไปอย่างสันติและไม่เกินเลยขอบเขตแห่งกฎหมาย

๔. สิทธิในทรัพย์สิน คนทุกคนมีสิทธิที่จะมีทรัพย์สินสมบัติเป็นของตนเอง รัฐจะต้องทำหน้าที่ป้องกันภัยอันอาจเกิดต่อทรัพย์สินของประชาชนภายในรัฐ

๕. สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย บุคคลจะต้องไม่ถูกลงโทษถึงแก่ชีวิตเสียอิสรภาพหรือเสียทรัพย์สินโดยปราศจากการพิจารณาตามกระบวนการแห่งกฎหมาย

๖. สิทธิส่วนบุคคล สิทธิมูลฐานที่ถือเป็นสิทธิส่วนบุคคล เช่น เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การเลือกประกอบอาชีพ การสมรส การหย่าร้าง ฯลฯ โดยบุคคลทุกคนย่อมมีเสรีภาพตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

ความเสมอภาค ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตยจำแนกออกได้ ๕ ประการ^๓ คือ

๑. ความเสมอภาคทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมการเมือง เช่น สิทธิเลือกตั้งเมื่ออายุถึงเกณฑ์ สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วน เป็นต้น

๒. ความเสมอภาคต่อการปฏิบัติของกฎหมาย หมายถึง บุคคลจะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน เมื่อกระทำความผิด การลงโทษและการได้รับเหตุอันควรปราณีจะต้องใช้กฎหมายเดียวกัน

๓. ความเสมอภาคในโอกาส หมายถึง คนทุกคนจะต้องได้รับโอกาสที่จะใช้ความสามารถของเขาในการศึกษา การประกอบธุรกิจการงาน และการแสวงหาความเจริญก้าวหน้าหรือเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมโดยทัดเทียมกัน เช่น การมีมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น

๔. ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพความใกล้เคียงกัน ในฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้หมายถึง การที่คนทุกคนจะต้องมีรายได้เท่าเทียมกัน โดยจะต้อง

- มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เพื่อมิให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก เช่น การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า เป็นต้น

- บุคคลควรมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจพอสมควร คือ มีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพ เช่น การกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ การใช้สิทธิคนยากจนรับการรักษาพยาบาลฟรีหรือร้อยละ ๓๐ บาทรักษาทุกโรค และสวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น

๕. ความเสมอภาคทางสังคม คนทุกคนจะต้องได้รับการเคารพว่า ความเป็นคนนั้นมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ในฐานะของความเป็นมนุษย์เหมือนกัน

แนวคิดของหลักประชาธิปไตย

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองรูปแบบหนึ่งที่มีประชาชนเป็นใหญ่ เป็นการปกครองที่ยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน การบริหารอำนาจอธิปไตยของประชาชนเป็นระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองรูปแบบหนึ่งที่มีประชาชนเป็นใหญ่ เป็นการปกครองที่ยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน การบริหารอำนาจอธิปไตยมาจากเสียงข้างมากของประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยประชาชนอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเอง เช่น ร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ เป็นต้น หรือผ่านผู้แทนที่ประชาชนเลือกไปใช้อำนาจแทนได้ แต่ประชาชนทุกคนมีโอกาสแสดงความยินยอมและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน รากฐานของประชาธิปไตยนั้นถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการในกรีกโบราณ ซึ่งเป็นแบบประชาธิปไตยทางตรง ที่ประชาชนเข้ามาในกระบวนการทางการเมืองโดยตรง แล้วได้พัฒนากันมาในประเทศทางแถบยุโรปและอเมริกา มโนทัศน์ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเกิดขึ้นส่วนใหญ่จากแนวคิดและสถาบันซึ่งได้ถูกพัฒนาระหว่างยุคกลางของยุโรปและยุคภูมิธรรมในการปฏิวัติอเมริกาและการปฏิวัติฝรั่งเศส ในอเมริกาแม้ไม่มี

^๓ เวทล อ่อนละมัย, ๒๕๕๘, หลักประชาธิปไตย, เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย, หน้า ๓

คำจำกัดความของคำว่าประชาธิปไตย แต่เหล่าผู้ก่อตั้งได้กำหนดรากฐานแนวปฏิบัติของอเมริกาเกี่ยวกับอิสรภาพตามธรรมชาติและความเท่าเทียม รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๘๘ กำหนดให้มีรัฐบาลจากการเลือกตั้ง ตลอดจนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่ที่แรกครอบคลุมเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น โดยมีประเทศนิวซีแลนด์เป็นชาติแรกที่ทำให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไปแก่พลเมืองทุกคนใน ค.ศ. ๑๘๙๓ กระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบประชาธิปไตยนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของรูปแบบประชาธิปไตยที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในหลายรัฐชาติ เริ่มจากสเปน โปรตุเกส ใน ค.ศ. ๑๙๗๔ รวมไปถึงอีกหลายประเทศในทวีปอเมริกาใต้ เมื่อถึงปลายคริสต์ทศวรรษ ๑๙๗๐ และต้นคริสต์ทศวรรษ ๑๙๘๐ ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงจากระบอบเผด็จการทหารเป็นรัฐบาลพลเรือน ตามด้วยประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียใต้ ระหว่างต้นถึงกลางคริสต์ทศวรรษ ๑๙๘๐ และเนื่องจากความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต รวมไปถึงความขัดแย้งภายใน ทำให้สหภาพโซเวียตล่มสลาย และนำไปสู่จุดสิ้นสุดของสงครามเย็น ตามมาด้วยการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองภายในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกในกลุ่มตะวันออกเดิม นอกเหนือจากนั้นกระแสระบอบประชาธิปไตยได้แพร่ไปถึงทวีปแอฟริกาบางส่วน ในช่วงคริสต์ทศวรรษ ๑๙๙๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแอฟริกาใต้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยถูกเรียกว่า "ระบอบการปกครองสุดท้าย" ซึ่งได้แพร่หลายไปในหลายประเทศทั่วโลก เมื่อเวลาผ่านไป สิทธิในการออกเสียงลงมติได้ขยายวงกว้างขึ้นจนถึงในปัจจุบัน ทั่วโลกมีประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยจำนวนมากกว่าร้อยละ และกำลังมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะเป็นประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน โดยประชาชนออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนเพื่อไปทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภา และผู้แทนเหล่านั้นก็จะเป็นผู้ตัดสินใจด้วยเสียงข้างมาก แต่ประชาธิปไตยที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยจะกลายเป็นมาตรฐานสากลสำหรับสังคม อย่างไรก็ตาม ในส่วนของประชาธิปไตยทางตรงนั้นยังคงมีปรากฏอยู่ในระดับท้องถิ่น เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล เป็นต้น ในขณะที่ในระดับชาติ ประชาธิปไตยทางตรงยังคงมีปรากฏอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การลงประชามติ การริเริ่มออกกฎหมาย และการถอดถอนผู้ได้รับเลือกตั้ง เช่น การออกเสียงประชามติ ประเด็นให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ที่มีนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธาน ทั้งฉบับ ในวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งก็ได้มีการรณรงค์ให้ประชาชนไปให้สิทธิออกเสียงประชามติไม่ต่างกับการเลือกตั้งทุกครั้งที่ผ่านมา เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมตัดสินใจอนาคตของประเทศชาติ แม้ในปัจจุบันยังไม่มีกรณียามคำว่า "ประชาธิปไตยที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วกันก็ตาม แต่มีสองหลักการสำคัญที่นิยามคำว่า "ประชาธิปไตย" ประการแรก เห็นว่าบรรดาพลเมืองหรือสมาชิกในสังคมย่อมมีความเสมอภาคกันในการเข้าถึงอำนาจและประการที่สอง เห็นว่าพลเมืองย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองโดยเสมอกัน หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ "การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาคและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต" และจากหลักการพื้นฐานดังกล่าว จึงสามารถประมวลลักษณะสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้^๔ ดังนี้

๑. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย จึงกล่าวได้ว่า ประชาชนเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในรัฐ
๒. ประชาชนทุกคนในรัฐความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

^๔ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, หลักรัฐศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า ๗๓

๓. การดำเนินการของรัฐจำเป็นต้องถือตามมติเสียงข้างมากเป็นตัวตัดสิน แต่เสียงส่วนน้อยในรัฐ จะต้องได้รับการคุ้มครองความเป็นธรรมตามกฎหมายด้วยเช่นกัน

๔. การปกครองแบบประชาธิปไตย จำเป็นจะต้องได้รับความยินยอมพร้อมใจจากประชาชนส่วน ใหญ่ในรัฐประชาธิปไตยต้องได้รับการควบคุมอย่างรอบคอบโดยกฎหมาย เพื่อขจัดความไม่เท่าเทียมกันในการ กระจายอำนาจทางการเมือง และด้วยเหตุที่ลักษณะเด่นของการปกครองที่มีการถือเสียงข้างมาก เป็นเกณฑ์ รัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบ ไม่เผด็จการโดยเสียงข้างมาก กระบวนการสำคัญของ ระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนที่มีการเลือกตั้ง จึงควรมีความยุติธรรมทั้งในทางทฤษฎีและ ทางปฏิบัติ ประกอบกับการคำนึงถึงเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองและการแสดงความคิดเห็น รวมทั้งสิทธิในการพูดเท่าเทียมกันในการตัดสินใจ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและ ตัดสินใจใช้สิทธิเพื่อประโยชน์ซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของตนได้ ในประเทศที่เป็นประชาธิปไตย อำนาจ ของรัฐจะเป็นของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งรัฐจะเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยโดยมีรัฐบาลหรือ สภาผู้แทนราษฎรเป็นเครื่องมือที่รัฐจะใช้อำนาจอธิปไตย อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจที่มีถาวรไม่จำกัด และไม่มีเงื่อนไขผูกมัดที่จะออกกฎหมาย ติความและรักษากฎหมาย เป็นอำนาจที่จำเป็นต่อรัฐ ที่มิระบียบที่ดีเป็นอำนาจที่ทำให้รัฐแตกต่างไปจากการรวมกลุ่มของบุคคลในสมัยโบราณ กล่าวโดยสรุป ก็คือ หลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ มีหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หมายถึง ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ มีหลักเสมอภาค หมายถึง ประชาชนทุก คนมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ความเท่าเทียมกันทางการเมือง มีหลักสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ หมายถึง การที่ประชาชนมีอำนาจอันชอบธรรมในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน มีอิสระในการกระทำใน ขอบเขตของกฎหมายและมีแนวทางปฏิบัติตนที่เป็นอิสระภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย มีหลักนิติธรรม หมายถึง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีหลักกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์และกติกาของประเทศ คือ การที่ประชาชนใช้กฎหมายเป็นหลักในการทำงานเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเกิดความ ยุติธรรมในสังคม มีหลักการยอมรับเสียงข้างมาก หมายถึง การที่ประชาชนในรัฐใช้มติของประชาชน ส่วนใหญ่เป็นหลักในการทำงาน มีหลักการใช้เหตุผล คือ การที่ประชาชนใช้หลักเหตุผลเป็นหลักในการ หาข้อสรุปเพื่อทำงานร่วมกันหรือการอยู่ร่วมกัน มีหลักประนีประนอมคือ การที่ประชาชนไม่ใช้ความ รุนแรงในการแก้ไขปัญหา แต่ให้ตกลงร่วมกันในการขจัดข้อขัดแย้งที่ไม่เห็นด้วยและมีหลักการยินยอม คือ การที่ประชาชนใช้วิจารณ์ญาณในการตัดสินใจเป็นตัวของตัวเองโดยปราศจากการบังคับ มีความเห็น ตรงกันจึงตัดสินใจผ่านตัวแทนของประชาชนในการดำเนินงานทางการเมืองและการปกครอง โดยการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยมีข้อดี คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนข้างมากได้ดำเนินการปกครองโดย ประชาชนข้างน้อยมีสิทธิคัดค้านการปกครองของฝ่ายข้างมาก เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพได้อย่างเสมอภาคกัน ถือกฎหมายเป็นมาตรฐานในการดำเนินการปกครองโดยใช้กฎหมายบังคับแก่ ทุกคนไม่ว่า คนมั่งมีหรือยากจน ช่วยระงับความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชนและระหว่าง ประชาชนด้วยกัน โดยมีศาลเป็นผู้พิพากษาคติต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมาย ช่วยให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้ อย่างสันติ กฎหมายเป็นกรอบความประพฤติทุกคน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย จะมีลักษณะสำคัญจำแนกได้ ดังนี้^๔

^๔ ออมสิน ชีวะพฤกษ์, หลักประชาธิปไตยกับเศรษฐกิจพอเพียง, บทความวิชาการหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อ ประชาธิปไตย, หน้า ๗

๑. เคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล โดยไม่ศรัทธาบุคคลใดถึงขั้นปูชนียบุคคล (แต่ก็ต้องกตัญญูต่อญาติผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ) จะต้องไม่เคร่งครัดเรื่องระบบอาวุโส (แต่ก็ต้องให้ความเคารพผู้อาวุโส) ประชาธิปไตยจะดำเนินไปได้ด้วยดีก็ต่อเมื่อมีการรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย เพื่อค้นหาเหตุผลและความถูกต้องที่แท้จริง เพราะเหตุผลเท่านั้นที่จะจรรโลงให้ประชาธิปไตยดำเนินไปได้ และประชาธิปไตยเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล

๒. รู้จักการประนีประนอม คือ ยอมรับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ไม่นิยมความรุนแรง ต้องรู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดมั่นหรือตั้งต้นแต่ความคิดเห็นของตนเอง โดยไม่ยอมผ่อนปรนแก้ไข และต้องยอมเปลี่ยนแปลงแก้ไขความคิดเห็นของตนเองเมื่อผู้อื่นมีความคิดเห็นที่ดีกว่าปรัชญาประชาธิปไตย โดยพื้นฐานไม่ปรารถนาให้มีการใช้กำลังและการล้มล้างด้วยวิธีการรุนแรง เพราะถ้ามีการใช้กำลังและความรุนแรงแล้ว ก็แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่มีหรือไม่ใช่เหตุผล ซึ่งก็ขัดกับหลักความเชื่อขั้นมูลฐานของประชาธิปไตยที่ถือว่ามนุษย์มีเหตุผล

๓. มีระเบียบวินัย คือ ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ และช่วยทำให้กฎหมายของบ้านเมืองมีความศักดิ์สิทธิ์โดยไม่ยอมให้ผู้ใดมาละเมิดตามอำเภอใจ แต่ถ้ามีความรู้สึกว่าการกฎหมายที่ใช้อยู่ไม่เป็นธรรม ก็ต้องหาทางเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายนั้น มิใช่ฝ่าฝืนหรือไม่ยอมรับการใช้เสรีภาพเกินขอบเขตจนละเมิดหรือก้าวก่ายในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ย่อมทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นในสังคม เพราะสังคมที่ไม่มีการจำกัดในเรื่องสิทธิเสรีภาพเลยนั้น หาใช่สังคมประชาธิปไตยไม่ แต่เป็นสังคมอนาธิปไตยที่เปรียบเสมือนไม่มีรัฐบาล ไม่มีกฎหมาย ไร้ระเบียบวินัยทางสังคมโดยสิ้นเชิง

๔. มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งเกิดขึ้นจากความรู้สึกของคนในสังคมว่า ตนเป็นเจ้าของประเทศและประเทศเป็นของคนทุกคน โดยสำนึกว่า การที่ตนได้รับการศึกษา สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้ก็เพราะสังคมอันเป็นส่วนรวมของทุกคน ดังนั้นจึงต้องมีหน้าที่ทำประโยชน์ให้เป็นการตอบแทน นอกจากนี้ ลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตยยังมีอีกหลายประเด็น เช่น ต้องเป็นคนหนักแน่นไม่หุบเบา, ต้องไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ มีทัศนคติที่ดีต่อคนอื่น ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น, เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, มีน้ำใจเป็นนักกีฬาคือรู้แพ้รู้ชนะ เป็นต้น

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยกับระดับความเป็นประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาถึงการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยที่ต้องล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยที่มีลักษณะไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเป็นการผสมผสานระหว่างรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของตะวันตก เช่น อังกฤษและฝรั่งเศส เข้ามาใช้ร่วมกับสังคมประเพณีและวัฒนธรรมของไทย มีผลทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยค่อนข้างไปในทางเผด็จการ^๖

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยไม่ประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย มีดังต่อไปนี้

^๖ ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ, ๒๕๕๐, รายงานการวิจัยโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างธรรมาภิบาล

๑. โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการปกครอง สิ่งดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาจากมรดกตกทอดทางประวัติศาสตร์และมีผลต่อสภาพสังคมโดยทั่วไปในปัจจุบัน กล่าวคือ ลักษณะสังคมไทยมีความคล้ายคลึงกับประเทศกำลังพัฒนา โดยทั่วไปในความหมายที่ว่า ระบบการเมือง ระบบสังคม และระบบเศรษฐกิจ มีลักษณะผสมกันระหว่างส่วนที่ล้าสมัยอันเป็นผลต่อเนื่องจากระบบดั้งเดิม กับส่วนที่เป็นสมัยใหม่อันเป็นที่รับมาจากประเทศที่พัฒนาแล้วของตะวันตก กล่าวคือ ในทางเศรษฐกิจ โครงสร้างของสังคมมีลักษณะเป็นสังคมการเกษตร ส่วนการอุตสาหกรรมนั้นยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนาความเจริญและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมีน้อย ประชาชนมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ระหว่างประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ กับชนชั้นนำของสังคม อันเป็นผลมาจากคนส่วนใหญ่ของประเทศเคยชินกับระบบสังคมแบบเก่า ค่านิยมแบบเก่า คຸນเคยอยู่กัประเบียบประเพณีแบบเก่า ผิดกับชนชั้นนำที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก เป็นผลให้ผู้นำของสังคมทำตัวเสมือนผู้กำหนดความเป็นไปของคนส่วนใหญ่และสังคม

๒. พุทธศาสนา และบุคลิกภาพ อุปนิสัยของคนไทย นอกจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครองของไทยจะเป็นเงื่อนไขกำหนดวัฒนธรรมทางการเมือง อันเป็นผลมาจากการสืบต่อทางประวัติศาสตร์ ศาสนา และลักษณะอุปนิสัยของคนไทยยังมีบทบาทสำคัญอย่างมาก ในการกำหนดทัศนคติ ความคิด ความเชื่อของมนุษย์ทั้งต่อสังคมอย่างมาก^๗

การที่จะวิเคราะห์ว่า พุทธศาสนาจะมีผลต่อทัศนคติ แนวความคิด ความเชื่อในการดำเนินชีวิตของคนไทยอย่างไรนั้น จำต้องพิจารณาว่า แก่นแท้ของพุทธศาสนานั้น ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา (ทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยงแท้ ชีวิตนี้เป็นทุกข์ ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีตัวตน) โดยนั้นหลักปฏิบัติคือ ละความชั่ว ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส แนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อทัศนคติคนไทยในแง่ที่ว่า มนุษย์เกิดมาในชาตินี้เพื่อชดใช้หนี้กรรมที่ได้สร้างไว้แต่ชาติก่อน ๆ ตามกฎแห่งกรรมชีวิตนี้จึงเป็นทุกข์ เพื่อให้ชาติหน้ามีชีวิตที่ดีขึ้น จำเป็นจะต้องทำบุญกุศลให้มากที่สุดเพื่อชาติหน้าต่อไป ในทางปฏิบัติคนไทยส่วนใหญ่ซึ่งนับถือพุทธศาสนา เมื่อเผชิญกับปัญหาความทุกข์ยาก ความไม่เป็นธรรมในสังคมก็จะเอาหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นที่ตั้งและยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเชื่อว่าที่ตนต้องเป็นเช่นนี้ เพราะสร้างกรรมไม่ดีไว้ในชาติก่อน หรือวันนี้ไม่ดี วันหน้าอาจจะดีขึ้นได้แล้วแต่ดวง แล้วแต่โชคตามกฎแห่งกรรม คนไทยจึงยอมรับและทนต่อสภาพดังกล่าว คนไทยไม่สนใจที่จะเรียกร้องและชี้ปัญหาความทุกข์ยากให้รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ที่เกี่ยวข้องแก้ไขความทุกข์ยากให้กับตน คนไทยส่วนใหญ่จึงไม่สนใจที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กลายเป็นคนหนีโลกไม่ต่อสู้และเรียกร้อง เพื่อให้เกิดความถูกต้องและเป็นธรรม การเมืองในสายตาของประชาชนจึงไม่ใช่หน้าที่กิจธุระของตน แต่เป็นเรื่องของชนชั้นปกครองและระบบราชการ ฉะนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจึงไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ ในแง่ที่ว่า คนไทยมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองน้อย ไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ฯลฯ ความสำเร็จของระบอบประชาธิปไตยจึงยากที่จะเกิดขึ้นได้

๓. ระบบราชการ นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนั้น^๘ อาจกล่าวได้ว่า ระบบราชการของไทยได้พัฒนาสถานะของตนเองให้มีบทบาทที่เด่น และมีพลังแข็งแกร่งที่สุด

^๗ เจริญชัย จงสมชัย, พุทธธรรมและการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะพระธรรมปิฎก, วิทยาลัยนพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์

^๘ ทินพันธ์ นาคะตะ, ๒๕๓๔, การเมืองการบริหาร, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อย่างหนึ่งในสังคมไทย ในความหมายที่หมายถึงเป็นโครงสร้างหรือฐานอำนาจทางการเมืองของสังคมไทย เป็นแกนนำที่คอยกำหนดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมไทย ระบบราชการในฐานะที่เป็นแหล่งทรัพยากรทางปัญญา ความคิดและวิทยาการในการปกครองและบริหารเป็นเวทีรองรับการต่อสู้และการแบ่งกลุ่มทางการเมือง และในประการสำคัญคือ ระบบราชการจะเป็นสถาบันที่คอยตรวจสอบพลังภายนอกระบบราชการอยู่เสมอ หากพลังทางการเมืองใดจะมาทำลายผลประโยชน์ของระบบราชการแล้วจะทำลายลงในทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มข้าราชการที่ถืออำนาจเด็ดขาดอยู่ในมือ ดังจะเห็นได้จากระบบราชการจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ในการต่อสู้ของพรรคการเมือง ในการยอมรับความถูกต้องตามกฎหมายของกลุ่มผลประโยชน์ ตราบใดที่มีวัตถุประสงค์ไม่เป็นปฏิกิริยาต่อระบบราชการ เป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ และวิธีดำเนินการของกลุ่มเหล่านั้น ลักษณะและอิทธิพลอันทรงอำนาจของระบบราชการ ผนวกกับการประสานผลประโยชน์ร่วมกันกับผู้มีอำนาจทางการเมืองไว้ในมือและผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ จึงเป็นทำนบสกัดการเจริญเติบโตของกลุ่มและพลังทางสังคมภายนอกระบบราชการ ทำให้โอกาสที่จะเกิดระบบพรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มอิทธิพลที่มีพื้นฐานจากผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในสังคมไทย เป็นไปได้ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้โอกาสที่ประชาชนจะได้เรียนรู้และสัมผัสการเมืองในระบบประชาธิปไตย รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การสนใจทางการเมืองของประชาชนในสังคมไทย จึงถูกจำกัดอยู่ตลอดเวลา โอกาสที่จะรวมศูนย์อำนาจและรวบอำนาจ อันมีศูนย์กลางอยู่ที่ระบบราชการส่วนกลางเป็นตัวการใหญ่ที่ทำลายการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ส่งเสริมการคงอยู่ของระบบเผด็จการ^๙

๔. กระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย การให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในแง่ที่ว่าไม่สามารถอธิบายให้ทราบและเข้าใจได้ว่า ประชาธิปไตย นอกจากจะเป็นระบอบการเมืองการปกครองหรือลัทธิการเมืองอย่างหนึ่งแล้ว ยังมีความหมายถึงเป็นระบอบการปกครองแบบอุดมคติและเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตอีกด้วย จึงเป็นปัญหาต่อผู้สอนและผู้เรียนที่ไม่สามารถเข้าใจถึงธรรมชาติที่แท้จริงของประชาธิปไตยได้ แม้กระทั่งการศึกษา วิชารัฐศาสตร์โดยตรงในระดับอุดมศึกษาก็ตาม การเรียนการสอนก็จะเน้นในทางปฏิบัติ หรือศิลปะในการปกครอง กล่าวคือ ทำอย่างไรจึงปกครองได้ดี ทำอย่างไรจะเป็นข้าราชการได้ดี อันเป็นจุดมุ่งหมายประการสำคัญ

นอกจากนี้ บทบาทของสื่อมวลชนที่จะเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนนั้น เป็นสิ่งที่หายาก^{๑๐} รายการส่วนใหญ่ของวิทยุโทรทัศน์ เป็นรายการบันเทิงที่ไร้สาระและสนุกสนานอีกด้วย แม้กระทั่งหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ ในท้องตลาดมันก็เป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง หนังสือพิมพ์รายวัน ส่วนใหญ่จะเน้นพาดหัวข่าวเรื่องอาชญากรรมทางเพศ การฆาตกรรม การจี้ปล้น ฯลฯ จะมีข่าวและบทความทางการเมืองก็เพียงเล็กน้อย ฉะนั้น การให้ความรู้ความเข้าใจการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยในชีวิตประจำวันโดยผ่านสื่อมวลชนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้ การเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อของประชาชนให้แตกต่างไปจากลักษณะดั้งเดิม จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้

^๙ ประเวศ วะสี, ๒๕๕๑, คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิริกัณฑ์ออฟเซ็ท., สถาบันพระปกเกล้า

^{๑๐} วิชัย ตันศิริ, วิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยจึงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากลักษณะดั้งเดิม คือจะนิยมในอำนาจเผด็จการ ไม่สนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง ฯลฯ จึงยากที่ระบบประชาธิปไตยของไทยจะสำเร็จลงได้

การพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยมาแล้วนั้น อาจสรุปได้ว่า โครงสร้างและสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองโดยทั่วไปอันเป็นมรดกแต่โบราณ เช่น พระพุทธศาสนาและสถาบันการเมืองการปกครองของไทย ได้แก่ สถาบันทหาร และระบบราชการล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองไทย เป็นไปในแบบนิยมในอำนาจ ยึดถือระบบอาวุโส นิยมในระบบเจ้าขุนมูลนาย ยอมรับในฐานะความแตกต่างทางสังคมและเศรษฐกิจ การถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของหลวง มีชื่อเสียงของประชาชน กล่าวคือ อิทธิพลของพุทธศาสนาก่อให้เกิดลักษณะนิสัยของการอ่อนโยน เมตตาปราณี ไม่ทะเยอทะยาน มีการเชื่อถือในลัทธิผีไสยเวท^{๑๑} มีการผูกขาดครอบครองอำนาจการเมืองของทหาร และมีระบบราชการเป็นสถาบันหลักที่กำหนดวิถีชีวิต ค่านิยม ของประชาชน เป็นกลไกหลักในการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการให้ความรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยยังขาดประสิทธิภาพอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ ย่อมทำให้เงื่อนไขประการสำคัญ อาทิ การยึดมั่นในความเสมอภาคทางสังคม การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยต้องขาดหายไปหรือไม่มีความสมบูรณ์ จึงเป็นการยากที่ระบอบประชาธิปไตยของไทยจะสำเร็จ แต่กลับเป็นการง่ายที่ระบอบเผด็จการแบบทหารจะคงอยู่และอาจกล่าวได้เช่นกันว่า วัฒนธรรมการเมืองของไทยนั้น ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ หลายปัจจัย การที่จะกล่าวว่าปัจจัยหนึ่งมีอิทธิพลเหนือปัจจัยหนึ่งนั้นเป็นสิ่งที่พูดได้ลำบาก แต่ในทางที่เป็นจริงแล้ว ปัจจัยแต่ละตัวนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

จากสภาพปัญหา นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลาประมาณ ๘๘ ปีแล้ว การเมืองไทยยังวนเวียนอยู่กับสิ่งที่นักวิชาการทางรัฐศาสตร์เรียกว่า วัฏจักรแห่งความชั่วร้าย (Vicious Circle) กล่าวคือ มีการยกร่างรัฐธรรมนูญเพื่อใช้ในการปกครอง มีการเลือกตั้งตามแนวทางระบอบประชาธิปไตย มีรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้ง มีการปฏิวัติหรือรัฐประหารจากสาเหตุส่วนใหญ่ที่รัฐบาลมีการทุจริตคอร์รัปชัน แล้วนำไปสู่การยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งวนเวียนอยู่ในกับดักของวัฏจักรเช่นนี้มาโดยตลอด ซึ่งขณะนี้ ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญออกมาใช้บังคับแล้ว ๒๐ ฉบับ สาเหตุเนื่องมาจากปัญหาในด้านต่าง ๆ คือ

๑ ปัญหาด้านประชาชน

๑.๑ อาจกล่าวได้ว่าคนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งอยู่ในชนบทและเป็นผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ขาดทักษะในการแยกแยะ คัดกรองข้อมูลข่าวสารที่ได้รับรู้ โดยเฉพาะในสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารมากและอย่างรวดเร็วด้วยระบบสื่อออนไลน์และSocial Media ทำให้การใช้วิจารณ์ญาณและการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นไปอย่างไม่มีคุณภาพ

^{๑๑} เชิงชาย จงสมชัย, พุทธธรรมและการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะพระธรรมปิฎก, วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์

๑.๒ ขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างจริงจัง กิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เห็นได้ชัดเจนเพียงอย่างเดียว คือการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จนทำให้คนทั่วไปมีความเข้าใจว่าประชาธิปไตยคือการเลือกตั้ง

๑.๓ พฤติกรรมการใช้สิทธิเลือกตั้ง ยังยึดติดอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัคร หัวคะแนน และผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยมีอิทธิพลของการซื้อเสียงเข้ามาเกี่ยวข้อง ประกอบกับค่านิยมของสังคมไทย ซึ่งยึดมั่นในระบบอุปถัมภ์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณ ทำให้พฤติกรรมการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง เป็นไปตามปัจจัยดังกล่าวมากกว่าการพิจารณาตัวผู้สมัครจากความรู้ความสามารถและแนวนโยบายที่น่าเสนอ จนมีคำกล่าวของอดีตนักการเมืองไทยท่านหนึ่ง (นายอุทัย พิมพ์ใจชน) ว่าประชาชนเป็นอย่างไร ก็ได้ันักการเมืองอย่างนั้น

๒ ปัญหาตํานักการเมือง

๒.๑ การเข้าสู่ระบบการเมืองของไทย มีปัจจัยสำคัญที่การมีฐานการเงินและกลุ่มทุนที่สนับสนุน นักการเมืองที่มีฐานทางการเงินและกลุ่มทุนสนับสนุน มีความได้เปรียบทางการเมืองสูงจากการใช้เงินเพื่อซื้อเสียง ส่วนผู้สมัครที่เป็นคนดีมีความรู้ความสามารถ แต่ขาดฐานะทางการเงินและกลุ่มทุน จะเข้าสู่ระบบการเมืองได้ยาก

๒.๒ นักการเมืองไทยส่วนใหญ่ สร้างความนิยมให้กับตนเองด้วยการลงพื้นที่ใกล้ชิดประชาชน ใช้กิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นในการหาเสียงเพื่อผูกมัดใจประชาชน ด้วยการไปงานศพ งานแต่ง งานบวช และงานบุญอย่างสม่ำเสมอ ไม่ได้เกิดจากการนำเสนอนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น

๒.๓ เมื่อมีโอกาสเข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน นักการเมืองส่วนหนึ่งมักมีพฤติกรรมในการแสวงหาผลประโยชน์จากการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ ทูจจริต คอร์รัปชัน หรือใช้ระบบอุปถัมภ์ในการแต่งตั้ง โยกย้าย พรรคพวกของตนเองเข้าสู่ตำแหน่งต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงหลักคุณธรรมและจริยธรรม ทำให้ประชาชนเบื่อหน่ายและไม่ศรัทธากับพฤติกรรมดังกล่าว เสื่อมความนิยมต่อระบบการเมืองและนักการเมือง เป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

๓ ปัญหาตํานการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๓.๑ ที่ผ่านมากการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน คือการรณรงค์ให้ประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นหลัก การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผูกติดอยู่กับกิจกรรมการเลือกตั้ง ขาดการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแก่ประชาชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนเข้าใจว่าแท้จริงแล้วประชาธิปไตยเป็นหลักการที่อยู่ในชีวิตประจำวัน (Way of life) ของทุกคน มิใช่เฉพาะในช่วงที่มีการเลือกตั้งเท่านั้น

๓.๒ การป้องกันแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการเลือกตั้งให้ เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ป้องกันและแก้ไขปัญหาลูกจจริตเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับผู้สมัครและนักการเมือง ซึ่งเป็นปัญหาปลายเหตุ ขณะที่ปัญหาต้นเหตุอยู่ที่คุณภาพของพลเมืองผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง อยู่ยู่ที่การให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองคุณภาพ (Civic Education) ซึ่งสามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีคุณภาพ

๔ ปัญหาตํานการศึกษา

๔.๑ การให้การศึกษาด้านการเมือง (Political Education) ถูกแยกออกจากระบบการศึกษาของไทย กล่าวคือ ไม่มีการให้การศึกษาด้านการเมืองในระบบการศึกษาของไทย การศึกษาในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา เน้นรัฐเป็นศูนย์กลางมากกว่าประชาชนเป็นศูนย์กลาง เนื้อหาหลักของการให้การศึกษามีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ที่มีต่อรัฐเคารพกฎหมาย ซึ่งบังคับใช้โดยรัฐ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินของรัฐเป็นไปอย่างราบรื่น

การให้ความรู้ทางการเมือง ส่วนใหญ่เน้นการให้ความรู้ที่เป็นรูปแบบเชิงโครงสร้าง เช่น ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ โครงสร้างการบริหารราชการที่แบ่งอำนาจ ๓ ฝ่าย ระหว่าง ฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ

๔.๒ การให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ดำเนินการโดยหลายหน่วยงาน ไม่มีเอกภาพที่ชัดเจน แต่ละหน่วยงานก็ดำเนินการตามภารกิจและอำนาจหน้าที่ของตนเอง เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง สภาพัฒนาการเมือง กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันพระปกเกล้า สถาบันนโยบายศึกษา เป็นต้น

การให้ความรู้เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ต้องเป็นเจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ของประเทศ มิใช่เป็นเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของแต่ละหน่วยงาน

๔.๓ การให้การศึกษเพื่อสร้างพลเมืองคุณภาพจะต้องมีกรอบแนวคิดและหลักสูตรที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่ที่ผ่านมาแต่ละหน่วยงานก็มีการจัดหลักสูตรของตนเองซึ่งแตกต่างกัน มีลักษณะแยกส่วนต่างคนต่างทำขาดหลักสูตรแกนกลางที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

๔.๔ การขาดครูหรือวิทยากรซึ่งจะทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะครูซึ่งมีแนวคิดและทัศนคติที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไม่ใช่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางซึ่งขัดหรือแย้งกับแนวคิดของระบอบประชาธิปไตย

๕ ปัญหาด้านเยาวชนคนรุ่นใหม่

๕.๑ เด็ก/เยาวชนและคนรุ่นใหม่ ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทางตรงจากระบบสื่อออนไลน์และSocial Media ทำให้มีโอกาสถูกชักนำและให้ข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน ไม่ถูกต้องหรือบิดเบือนจากระบบดังกล่าว

๕.๒ ความไม่พึงพอใจต่อระบบการเมืองเก่าและนักการเมืองเก่า ทำให้เด็ก/เยาวชนและคนรุ่นใหม่ แสวงหาทางเลือกใหม่ที่เป็นพรรคการเมืองใหม่และนักการเมืองรุ่นใหม่ ซึ่งบางครั้งทำให้ได้รับข่าวสาร ข้อมูลและการชักนำที่ไม่ถูกต้องจากพรรคการเมืองและนักการเมืองที่มุ่งประโยชน์ทางการเมืองเพียงอย่างเดียว

แนวทางการปฏิรูปเพื่อขับเคลื่อนให้การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda) และเป็นเจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ร่วมกันของทุกคน โดยกำหนดให้มีแผนแม่บทในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. แผนให้การศึกษ ประกอบด้วย

๑.๑ การจัดหลักสูตรภาคบังคับในสถานศึกษา เพื่อปลูกฝังด้วยกระบวนการกลมกลืนทางสังคม (Socialization) แก่เด็ก นักเรียน นักศึกษา ที่อยู่ในระบบการศึกษาและสถานศึกษาทุกระดับ โดยแบ่งออกเป็น ๔ ช่วงชั้น คือ

- ระดับอนุบาล

- ระดับประถมศึกษา

- ระดับมัธยมศึกษา

- ระดับอุดมศึกษา

(โดยรวมการศึกษาระดับอาชีวะและวิทยาลัยเทคนิค กับการศึกษา
ในหลักสูตร กศน.ให้อยู่ในช่วงชั้นที่เกี่ยวข้องด้วย)

โดยกำหนดกรอบแนวความคิดและเนื้อหาสาระในการปลูกฝังให้
เหมาะสมกับแต่ละระดับและมีความสัมพันธ์กัน

สำหรับหน่วยงานรับผิดชอบให้เป็นไปตามภารกิจของกระทรวงที่
เกี่ยวข้อง คือ

- กระทรวงศึกษาธิการ รับผิดชอบจัดทำหลักสูตรในระดับอนุบาล
ประถมศึกษา มัธยมศึกษา รวมทั้ง ระดับอาชีวะศึกษา และการศึกษานอกโรงเรียน

- กระทรวงอุดมศึกษา รับผิดชอบจัดทำหลักสูตรในระดับอุดมศึกษา
สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ ๑ ในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาทุกแห่ง

๑.๒ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ แก่เด็ก เยาวชนและนักเรียน
ด้วยหลักสูตรพิเศษเฉพาะกลุ่มเป้าหมายและกิจกรรมต่าง ๆ เช่น

- หลักสูตรลูกเสือ

- หลักสูตรนักศึกษาวิชาทหาร (รต.)

- หลักสูตรฝึกอบรมแก่นักเรียน

- หลักสูตรยุวกาชาด

- กิจกรรมค่ายนักเรียน ค่ายอาสาสมัคร ค่ายนักศึกษา ค่ายส่งเสริม

ประชาธิปไตย

๒. แผนการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่กลุ่มเป้าหมายนอกสถานศึกษา ประกอบด้วย

๒.๑ ประชาชนทั่วไป ให้มีการเผยแพร่ วรรณคดีและชี้แจงทำความเข้าใจ
เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้เหมาะสมสอดคล้อง
กับบริบทของสังคมไทย ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยมที่ดำรงของไทย มีความผูกพันกับประวัติศาสตร์ ยึด
มั่นในสถาบันหลักของชาติ ใช้แนวทางตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้หลักการของระบอบประชาธิปไตยใน
ฐานะที่เป็นวิถีชีวิตประจำวัน (Way of life)

โดยขยายผลจากโครงการพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตยที่ สนง.กท.ดำเนินการ
อยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง

ทั้งนี้ ใช้ศูนย์ส่งเสริมประชาธิปไตยระดับตำบล (ศส.ปชต.)ที่มีอยู่แล้วทุกตำบล
บูรณาการร่วมกับกระทรวงหลักที่เกี่ยวข้อง โดยอาศัยเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนที่มีศักยภาพ
และความเข้มแข็งในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มองค์กรสตรี คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) อสม. และกลุ่มองค์กร
ผู้สูงอายุ

๒.๒ ข้าราชการและองค์กรเอกชน โดยให้ทุกหน่วยงานภาครัฐและองค์กร
เอกชน สอดแทรกเนื้อหาการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมี
พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขไว้ในหลักสูตรการฝึกอบรม

๓. แผนการสร้างวิทยาการเพื่อทำหน้าที่ในการถ่ายทอดและสร้างความรู้ความเข้าใจไปสู่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ประกอบด้วยวิทยาการ ได้แก่

๓.๑ วิทยาการในสถานศึกษา ได้แก่ ครู อาจารย์

๓.๒ วิทยาการในหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ วิทยาการของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ที่ได้รับการอบรมตามหลักสูตรที่กำหนด เพื่อทำหน้าที่เป็นวิทยากรหลักและวิทยากรขยายผล

๓.๓ วิทยาการชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับการฝึกอบรมโดยคัดเลือกจากกลุ่มองค์กรที่มีศักยภาพในพื้นที่ คือ กลุ่มองค์กรสตรี คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) อสม. และผู้นำกลุ่มผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ จะต้องมีการสร้างองค์ความรู้ที่เป็นมาตรฐานกลาง คู่มือ อุปกรณ์ Application และสื่อออนไลน์ รวมทั้ง การใช้ระบบ Social Media สนับสนุนการดำเนินงานของวิทยาการให้เผยแพร่ไปสู่กลุ่มเป้าหมายในวงกว้าง

๔. แผนพัฒนาพรรคการเมือง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันพรรคการเมืองและบุคลากรทางการเมือง ได้แก่ กรรมการบริหารพรรค สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้สมัคร สมาชิกพรรค ผู้แทนสาขาพรรค รวมทั้ง บุคลากรทางการเมืองระดับท้องถิ่น

โดยใช้กองทุนพัฒนาพรรคการเมืองตามกฎหมายพรรคการเมืองและสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเมืองและพรรคการเมืองในการจัดหลักสูตรต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

๕. แผนการขับเคลื่อนและบริหารจัดการ

๕.๑ ให้มีคณะกรรมการร่วม เพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบาย จัดทำแผนแม่บท กำหนดเป้าหมายยุทธศาสตร์ในการจัดทำหลักสูตรต่าง ๆ กำกับ ดูแลการขับเคลื่อนในการส่งเสริมสนับสนุนในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รองนายกรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมายเป็นรองประธาน กรรมการผู้แทนกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องและผู้ทรงคุณวุฒิ มีหน่วยงานที่กำหนดเป็นฝ่ายเลขานุการ

๕.๒ การบูรณาการ ให้สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นหน่วยงานหลักในการบูรณาการขับเคลื่อนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามอำนาจหน้าที่ของกรรมการการเลือกตั้ง ตามกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง มาตรา ๒๒ (๕) ที่กำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนหน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรเอกชนในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

โดยให้หน่วยงานภายในที่มีอยู่แล้วของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งคือ สถาบันพัฒนาการเมืองและพรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นสถาบันในการให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองคุณภาพ (Civic Education Institution) แก่ประชาชน บุคลากรทางการเมืองและบุคลากรทางการเมือง

๕.๓ ให้มีกองทุนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน โดยอาศัยกองทุนพัฒนาพรรคการเมืองที่มีอยู่แล้วตามกฎหมายพรรคการเมือง มาขยายผลการดำเนินงาน

๕.๔ การสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ทุกกระทรวง ทบวง กรม สนับสนุนการดำเนินงานในการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยถือว่าเป็นวาระแห่งชาติเป็นเจตจำนงร่วมกัน เป็นส่วนหนึ่งของ ยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ^{๑๒}

สรุป

จากการวิเคราะห์ถึงลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยที่มีลักษณะไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย พบว่าลักษณะของครอบครัวคนไทยจะได้รับการอบรมกล่อมเกลามาทางสังคมจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตที่มีลักษณะตามโครงสร้างของสังคมที่เรียกว่า อิสระตามสบาย (individualism) และการมีลำดับชั้นในสังคม (Hierarchical Structure) ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการ ซึ่งมักจะพบในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่ยากจนและมีความรู้ต่ำ แม้โครงสร้างการปกครองจะเป็นประชาธิปไตยแต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้และเข้าใจระบอบประชาธิปไตย จึงยังคงยึดถือค่านิยมหรือทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมดั้งเดิมอยู่จนกลายเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นสาเหตุให้การปกครองแบบประชาธิปไตยขาดความมั่นคง ดังนั้นโครงสร้างทางสังคมในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมของไทยไปสู่การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ที่เอื้ออำนวยต่อการมีระบอบประชาธิปไตยที่มีความเหมาะสม เป็นรูปธรรมและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมประชาธิปไตยของไทย จึงควรที่จะต้องเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางความคิด แนวทางการปฏิรูปเพื่อขับเคลื่อนให้การสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda) และเป็นเจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ร่วมกันของทุกคน ตามแนวทางของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งผู้เขียนเป็นเลขาธิการคณะกรรมการการเลือกตั้งขององค์การอิสระดังกล่าว ด้วยการสร้างค่านิยมสำคัญบางประการที่เป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตย เพื่อให้ทดแทนค่านิยมเดิมที่ให้ความสำคัญต่อเงิน อำนาจ อภิสถิธิ์ เกียรติยศ และยศถาบรรดาศักดิ์ ซึ่งเป็นตัวบั่นทอนความก้าวหน้าของสังคมด้วยการทำให้คนไทยมีนิสัยใจคอและจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย และทำเป็นแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ด้วยการเสริมสร้างค่านิยมที่สำคัญต่อวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนตระหนักรู้และเห็นคุณค่าของการเคารพในความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการให้ความสำคัญต่อการเห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์และปฏิบัติต่อเขาเหล่านั้นอย่างทัดเทียมกัน การคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การเคารพกฎเกณฑ์กติกาของสังคม ความกล้าในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ มีความอดทนอดกลั้นในความแตกต่าง มีเสรีภาพและความรับผิดชอบ มีความเสมอภาคที่เป็นธรรม และมีจิตสาธารณะ ซึ่งจะทำให้หลักประชาธิปไตยในอนาคตของไทยมีรูปแบบที่สมบูรณ์ และมีความยั่งยืนตลอดไป

^{๑๒} สยามพร ลิ้มไทย อดีตสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ, ๒๕๖๓, การให้การศึกษเพื่อสร้างพลเมืองคุณภาพ, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

บรรณานุกรม

- เวชพล อ่อนละม้าย, ๒๕๕๘, หลักประชาธิปไตย, เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตรหลักนิติธรรม
เพื่อประชาธิปไตย
- ออมสิน ชีวะพลุกษ์, หลักประชาธิปไตยกับเศรษฐกิจพอเพียง, บทความวิชาการหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อ
ประชาธิปไตย
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, หลักรัฐศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- กนก วงษ์ตระหง่าน, ๒๕๓๒, วัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย, เอกสารการสอนวิวัฒนาการ
ทางการเมืองไทย หน่วยที่ ๘-๑๕ สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- คณิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ, ๒๕๔๕, รายงานการวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตย
แบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๔๐: ปัญหาอุปสรรค และทางออก,
กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า
- จรรุญ สุภาพ, ๒๕๑๙, ระบบการเมืองเปรียบเทียบ (ประชาธิปไตย,เผด็จการ) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่
, กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช
- เชิงชาญ จงสมชัย, ๒๕๓๗, พุทธธรรมและการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะพระธรรมปิฎก,วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
- ทินพันธ์ นาคะตะ, ๒๕๓๔, การเมืองการบริหาร, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ๒๕๕๐, พรรคการเมืองกับการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในสำนักเลขาธิการ
นายกรัฐมนตรี มหกรรมประชาธิปไตย: ปรินญาพัฒนาการเมืองไทย กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน
เลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- ประณต นันทิยะกุล, ๒๕๔๖, การจัดทำแผนพัฒนาการเมืองและแผนพัฒนาประชาธิปไตย เอกสารหลักสูตร การ
บรรยายหลักสูตรการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สำหรับ
นักบริหารระดับสูง, ๒ ธันวาคม ๒๕๔๖, กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า ๓๑
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ, ๒๕๕๐, รายงานการวิจัยโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างธรรมาภิบาลการบริหาร
จัดการในภาครัฐ, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเวศ วะสี, ๒๕๕๑, คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม,
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิริกัณฑ์ออฟเซ็ท, สถาบันพระปกเกล้า

วิชัย ตันศิริ, วิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

นายสยมพร ลิ้มไทย อดีตสมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ, ๒๕๖๓, การให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองคุณภาพ,
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

